

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Ένα σχολιασμός για την αναφορά «Η πορεία της νομοθετικής ρύθμισης του επαγγέλματος της μουσικοθεραπείας στην Κύπρο» (Πλυσή & Καπνίση)

Χριστίνα Καλλιώδη

Κέντρο Μουσικής Ψυχοθεραπείας «ηχώ», Ελλάδα

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Η **Χριστίνα Καλλιώδη**, MA, NICU, MIT είναι επόπτρια μουσικοθεραπεύτρια και ψυχοθεραπεύτρια. Ιδρύτρια του Κέντρου Μουσικής Ψυχοθεραπείας «ηχώ» όπου εργάζεται με παιδιά και ενήλικους και συνεργάτης της AMKE «Άγγελοι της Χαράς» υπεύθυνη του προγράμματος μουσικοθεραπείας στη Μονάδα Εντατικής Νοσηλείας Νεογνών του ΓΝΠ «Παναγιώτη και Αγλαίας Κυριακού». Έχει υπηρετήσει ως Πρόεδρος του ΕΣΠΕΜ και αντιπρόσωπός του στην Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Μουσικοθεραπείας. [christina.kalliodi@nxw.gr]

Ιστορία δημοσίευσης:

Υποβολή 2 Φεβ. 2024

Αποδοχή 11 Μαρ. 2024

Δημοσίευση 27 Μαρ. 2024

Η περιπετειώδης διαδρομή των Κυπρίων μουσικοθεραπευτών όπως περιγράφεται στο άρθρο των Πλυσή και Καπνίση (2023) «Η Πορεία της Νομοθετικής Ρύθμισης του Επαγγέλματος της Μουσικοθεραπείας στην Κύπρο», με οδήγησε αναπόφευκτα στη σύγκριση με την ελληνική πραγματικότητα, και έγινε αφορμή για σκέψη και προβληματισμό.

Καταρχάς θαύμασα τη συνέπεια, την οργάνωση και τη μεθοδικότητα των συναδέλφων του Συνδέσμου Μουσικοθεραπείας Κύπρου (ΣΥ.ΜΟΥ.Κ.) σε όλη τη διάρκεια της προσπάθειάς τους σε αντίθεση με τον τρόπο που ο Ελληνικός Σύλλογος Πτυχιούχων Επαγγελματιών Μουσικοθεραπευτών (ΕΣΠΕΜ) έχει διαχειριστεί το συγκεκριμένο ζήτημα. Έχοντας υπηρετήσει επί σειρά ετών σε διαφορετικές θέσεις στον Σύλλογο (εκπρόσωπός του στην Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Μουσικοθεραπείας, ταμίας και πρόεδρος) θεωρώ πως οι προσπάθειές μας ήταν μάλλον αποσπασματικές, χωρίς ουσιαστική νομική καθοδήγηση και με μια αίσθηση ότι αντί να αναλαμβάνουμε πρωτοβουλία τρέχουμε πίσω από τις εξελίξεις. Οι λόγοι θα πρέπει ίσως να αναζητηθούν στον διαφορετικό τρόπο κρατικής οργάνωσης και λήψης αποφάσεων, αλλά οπωσδήποτε και στις δυναμικές σχέσεις, ζητήματα ελέγχου, δημοκρατικότητας, συμμετοχής, καθώς και άλλες προκλήσεις που διαχρονικά αντιμετωπίζει η επαγγελματική μας κοινότητα (Ακογυνογλου, 2023· Tsirir, 2011· Tsirir & Kalliodi, 2020· Καλλιώδη κ.ά., 2023).

Για αρκετά χρόνια η κατάσταση στις δύο χώρες φαινόταν παρόμοια. Το επάγγελμα δεν ρυθμιζόταν νομοθετικά με συνέπεια την πληθώρα προσφερόμενων υπηρεσιών από ανθρώπους χωρίς την κατάλληλη εκπαίδευση, ενώ σπουδές μουσικοθεραπείας μπορούσαν να πραγματοποιηθούν μόνο στο εξωτερικό. Υπήρχαν και υπάρχουν όμως αρκετές διαφορές:

Παρά την έλλειψη ρύθμισης, η ειδικότητα του μουσικοθεραπευτή -με απαιτούμενο προσόν το πτυχίο μουσικοθεραπείας- εισήχθη ήδη από το 1999 στα κρατικά σχολεία ειδικής αγωγής και

εκπαίδευσης της Κύπρου. Το 2008, αντίστοιχη πρωτοβουλία του ελληνικού κράτους (Νόμος 3699/2008, άρθρο 20, παρ. 2.2) που για πρώτη φορά όριζε τον κλάδο ΠΕ36 μουσικοθεραπευτών δεν προχώρησε ποτέ. Ο προσδιορισμός των προσόντων του μουσικοθεραπευτή (αρκούσε το πτυχίο σε κάποιο μουσικό όργανο) έδειχνε άγνοια για τη διαφορά ανάμεσα στη μουσική εκπαίδευση, την ειδική αγωγή και τη μουσικοθεραπεία (Tsiris, 2011). Παρά τις ενστάσεις του ΕΣΠΕΜ, ο νόμος ψηφίστηκε ως είχε, ωστόσο ευτυχώς δεν πραγματοποιήθηκε έως σήμερα προκήρυξη για τον κλάδο ΠΕ36, μιας και κάτι τέτοιο θα σήμαινε ότι άνθρωποι χωρίς την απαραίτητη εκπαίδευση θα καλούνταν να παρέχουν υπηρεσίες μουσικοθεραπείας.

Στην Κύπρο η διορισμένη από το Υπουργείο Παιδείας «Ειδική Επιτροπή για Μελέτη Τρόπων Παροχής Βοήθειας στα Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες» περιλάμβανε τη μουσικοθεραπεύτρια Ανθή Αγρότου, η οποία εισήγαγε το επάγγελμα στη χώρα (βλ. Αγρότου, 2014). Στην Ελλάδα -εξ όσων τεκμηριωμένα γνωρίζω- ουδέποτε υπήρξε σχετική πρόσκληση έστω για γνωμοδότηση, από κανέναν φορέα σχεδιασμού των χώρων της εκπαίδευσης και της υγείας. Πιο πρόσφατο παράδειγμα, η παντελής απουσία των μουσικοθεραπευτών από τις διεργασίες για το πολυδιαφημισμένο πρόγραμμα «Πολιτιστικής Συνταγογράφησης» που σύμφωνα με το Υπουργείο Πολιτισμού (2023) στοχεύει στην «αξιοποίηση της ερευνητικά αποδεδειγμένης θεραπευτικής λειτουργίας της τέχνης στην ψυχική υγεία». Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν πλέον δύο συνάδελφοι μουσικοθεραπευτές εκλεγμένα μέλη ΔΕΠ σε ελληνικά πανεπιστήμια, ουδείς εκλήθη να συμμετέχει ούτε στην ερευνητική ομάδα που έχει αναλάβει τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των επιμέρους πιλοτικών δράσεων, αλλά ούτε και στη Διυπουργική Ομάδα Εργασίας η οποία θα προσδιορίσει τις προϋποθέσεις και τις απαραίτητες ενέργειες για την ένταξη της Πολιτιστικής Συνταγογράφησης στο Εθνικό Σύστημα Υγείας.

Διαφορά εντοπίζεται και στο ζήτημα της διαρκούς επαγγελματικής εξέλιξης. Στην Κύπρο, καθίσταται υποχρεωτική από τον νομοθέτη καθορίζοντας δραστηριότητες 30 ωρών ανά διετία ως προϋπόθεση για την ανανέωση της άδειας ασκήσεως του επαγγέλματος. Στην Ελλάδα, ο καθορισμός των ελάχιστων απαιτούμενων δραστηριοτήτων διαρκούς επαγγελματικής εξέλιξης που θα απαιτεί ο ΕΣΠΕΜ από τα μέλη του αποτελεί αντικείμενο μακροχρόνιας συζήτησης και διαφωνιών χωρίς ακόμη να οριστικοποιείται. Επιπλέον και παρά τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Μουσικοθεραπείας (χ.χ.) που την θεωρεί υποχρεωτική για όλους, υπάρχει έντονη απαίτηση η διαρκής επαγγελματική εξέλιξη να αφορά μόνο τους επόπτες και έχει εκφραστεί η άποψη πως η υποχρεωτικότητά της θα απέτρεπε τους συναδέλφους από την εγγραφή στον Σύλλογο.

Τέλος, στην Ελλάδα, από το 2016 με την ίδρυση της κατεύθυνσης Μουσικοθεραπείας του μεταπτυχιακού προγράμματος Μουσική και Κοινωνία του Πανεπιστημίου Μακεδονίας υπάρχουν πλέον πανεπιστημιακές σπουδές μουσικοθεραπείας. Ταυτόχρονα όμως, σε αντίθεση με την Κύπρο, υπάρχει και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων που λειτουργούν ανεξέλεγκτα χωρίς εξειδικευμένο διδακτικό προσωπικό, των οποίων οι όλο και περισσότεροι απόφοιτοι χρησιμοποιούν τον τίτλο του μουσικοθεραπευτή.

Μια βασική δυσκολία που έπρεπε να αντιμετωπίσει ο ΣΥ.ΜΟΥ.Κ. ήταν η στάση του Παγκύπριου Συνδέσμου Ψυχολόγων ο οποίος θεωρούσε ότι οι μουσικοθεραπευτές δεν θα έπρεπε να έχουν τη «δυνατότητα αυτόνομης άσκησης καθηκόντων» (σ. 7), αλλά και πως δεν είναι επαρκώς καταρτισμένοι «για να αναλαμβάνουν περιστατικά με θέματα ψυχικής υγείας» (σ. 4). Αντίστοιχες

στάσεις και προκαταλήψεις συναντάμε και στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων για το νόμο 3699 του 2008, το Υπουργείο μας είχε ενημερώσει προφορικά πως υπήρξαν ενστάσεις από άλλες ειδικότητες για τη συμμετοχή των μουσικοθεραπευτών στα κέντρα διάγνωσης και αξιολόγησης, ενώ πρόσφατα –σε προσωπικό επίπεδο– μια Ελληνίδα ψυχολόγος κατέκρινε το γεγονός ότι εργαζομαι αυτόνομα με ανθρώπους με δυσκολίες ψυχικής υγείας, θεωρώντας πως δεν έχω τα απαραίτητα εφόδια και θα έπρεπε να ασκώ τη μουσικοθεραπεία μόνο υπό την εποπτεία ψυχολόγου.¹

Επίσης, στην Ελλάδα, οι άλλες Θεραπείες μέσω Τεχνών (Δραματοθεραπεία, Εικαστική Θεραπεία και Χοροκινητική Θεραπεία) τείνουν να ονομάζονται «Ψυχοθεραπείες μέσω Τεχνών» και, σε αντίθεση με τη μουσικοθεραπεία, δεν διδάσκονται σε πανεπιστημιακό επίπεδο, αλλά σε ιδιωτικά προγράμματα μερικής φοίτησης διάρκειας 3-5 ετών. Σε πολλές προσωπικές, αλλά και συνδικαλιστικές συζητήσεις, έχει εκφραστεί η άποψη ότι οι διετείς μεταπτυχιακές σπουδές μουσικοθεραπείας είναι υποδεέστερες αυτών των εκπαιδεύσεων, ενώ συχνά διατυπώνεται από άλλους επαγγελματίες υγείας και η θέση πως οι Θεραπευτές μέσω Τεχνών θα έπρεπε να έχουν απαραίτητα πτυχίο στη Ψυχολογία. Είναι επίσης σύνηθες το φαινόμενο σε συζητήσεις και εκδηλώσεις για τη μουσικοθεραπεία ή τη μουσική στην υγεία ο λόγος γιατρών και ψυχολόγων χωρίς σπουδές στο αντικείμενο να έχει περισσότερο βάρος από τον λόγο ενός μουσικοθεραπευτή. Θυμάμαι, ακόμη, την –συχνή στο παρελθόν– προτροπή να θέτουμε τις ενημερωτικές εκδηλώσεις του ΕΣΠΕΜ υπό την αιγίδα άλλων επιστημονικών φορέων και να προσκαλούμε γιατρούς ως ομιλητές, ώστε τα λεγόμενά μας να αποκτούν «κύρος και επιστημονικότητα». Παρόμοιες απόψεις διατυπώνονται συνήθως χωρίς γνώση του αντικειμένου της μουσικοθεραπείας και το περιεχόμενο των σπουδών μας σε ένα πλαίσιο πολύπλοκων δυναμικών σχέσεων που επικρατούν στον ευρύτερο χώρο των επαγγελματιών της υγείας, της φροντίδας και της εκπαίδευσης, μεταξύ των διαφορετικών ειδικοτήτων που προσπαθούν να διασαφηνίσουν και να οριοθετήσουν τη θέση και τον ρόλο τους.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον –και μάλλον ασυνήθιστο για τα ευρωπαϊκά δεδομένα– είναι το γεγονός ότι η αναγνώριση και ρύθμιση του επαγγέλματος στην Κύπρο δεν προϋπέθετε την ύπαρξη εγχώριου εκπαιδευτικού προγράμματος, αλλά και ότι δεν ορίζεται σαφές πεδίο επαγγελματικής δραστηριότητας και αρμοδιοτήτων. Φαίνεται ότι ο νομοθέτης δεν επεδίωξε να προσδιορίσει τις απαιτούμενες δεξιότητες ενός μουσικοθεραπευτή, ούτε να ελέγξει αν αυτές καλύπτονται από τους διαφορετικού τύπου τίτλους που αναγνωρίζει.² Δείχνει να θεωρεί *a priori* ισοδύναμους όλους τους τίτλους σπουδών ανεξαρτήτως επιπέδου, αριθμού ECTS, περιεχομένου, διάρκειας και εξειδίκευσης. Μήπως, όμως, θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται διαφορετικά σε πρακτικό, κλινικό ή/και μισθολογικό επίπεδο; Για παράδειγμα, ο απόφοιτος ενός εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού

¹ Στην πλειοψηφία των ευρωπαϊκών χωρών που η μουσικοθεραπεία ρυθμίζεται νομοθετικά, οι μουσικοθεραπευτές εργαζονται αυτόνομα ή ως ισότιμα μέλη διεπιστημονικών ομάδων και μπορούν ελεύθερα να επιλέγουν τον επόπτη τους, ο οποίος μπορεί να είναι μουσικοθεραπευτής ή να προέρχεται από άλλη ειδικότητα. Σε κάποιες από αυτές αυτόνομα μπορούν να εργαστούν μόνο οι μουσικοθεραπευτές με μεταπτυχιακό κύκλο σπουδών ή ολοκληρώνοντας μια διαδικασία πιστοποίησης μετά το πέρας των σπουδών τους (EMTC, χ.χ.).

² Η αναγνώριση των τίτλων σπουδών μουσικοθεραπείας γίνεται μέσω του Κυπριακού Συμβουλίου Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών (ΚΥ.Σ.Α.Τ.Σ.). Οι σχετικές αιτήσεις αξιολογούνται από δύο μουσικοθεραπευτές εξωτερικά μέλη του πεδίου που μετά από προτροπή του ΣΥ.ΜΟΥ.Κ. έχουν διοριστεί στο Μητρώο Ανεξάρτητων Κριτών.

προγράμματος μουσικοθεραπείας, που δεν απαιτεί προσωπική θεραπεία και του οποίου η κλινική άσκηση περιλάμβανε αποκλειστικά την υποστήριξη της ανάπτυξης κινητικών δεξιοτήτων σε ανθρώπους με εγκεφαλικό τραύμα, είναι επαρκώς προετοιμασμένος να εργαστεί ως αυτοαπασχολούμενος ιδιώτης με ανθρώπους με δυσκολίες ψυχικής υγείας; Έχει τις ίδιες δεξιότητες και δυνατότητες προσαρμογής με τον απόφοιτο προγράμματος ο οποίος έχει πραγματοποιήσει κλινική άσκηση με ανθρώπους με διαφορετικές ανάγκες και δυσκολίες, σε διαφορετικά πλαίσια και έχει βρεθεί –ως υποχρεωτικό και αναπόσπαστο μέρος της κατάρτισής του– σε προσωπική ατομική και ομαδική θεραπευτική διαδικασία διάρκειας;

Ένας τελευταίος προβληματισμός σχετικά με τη νομοθεσία της Κύπρου αφορά τη δυνατότητα των ανθρώπων με θέματα ψυχικής υγείας να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες μουσικοθεραπείας μόνο «κατόπιν παραπομπής από ψυχίατρο ή κλινικό ψυχολόγο» (σ. 9). Κάτι τέτοιο προϋποθέτει κατ' αρχάς, πως κάθε ψυχίατρος και κλινικός ψυχολόγος γνωρίζει τις απαραίτητες πληροφορίες για τη μουσικοθεραπεία, ώστε να παραπέμψει αναλόγως. Πόσο, όμως, ηθικά ή δεοντολογικά ορθό είναι το γεγονός ότι ένας άνθρωπος με θέματα ψυχικής υγείας στερείται του δικαιώματος να επιλέξει ελεύθερα τη θεραπευτική προσέγγιση (κύρια ή συμπληρωματική), μέσω της οποίας επιθυμεί να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες του;

Ελπίζω πως η ελληνική μουσικοθεραπευτική κοινότητα θα ασχοληθεί πιο ενεργά, με μεγαλύτερη συνέπεια, οργάνωση και μεθοδικότητα προς την προσπάθεια νομοθετικής αναγνώρισης και ρύθμισης της ειδικότητάς μας. Μια τέτοια προσπάθεια, όμως, θα έχει πραγματικό θετικό αντίκτυπο για το επάγγελμα και το πεδίο, μόνο αν δεν εξαντληθεί σε μια αφηρημένη αναγνώριση με αποκλειστικό στόχο την επαγγελματική αποκατάσταση. Πιστεύω πως το ουσιαστικό όφελος ενός τέτοιου εγχειρήματος θα προκύψει εάν ασχοληθούμε σε βάθος με τον τρόπο και το περιεχόμενο της απαιτούμενης εκπαίδευσης, θέτοντας κατάλληλα κριτήρια, αλλά και με τον ακριβή προσδιορισμό της επαγγελματικής δραστηριότητας και αρμοδιοτήτων, ώστε να αναδεικνύονται και να αξιοποιούνται οι πολλαπλές εφαρμογές της μουσικοθεραπείας και το εύρος των δεξιοτήτων των μουσικοθεραπευτών. Για να προχωρήσουμε θα χρειαστεί εξειδικευμένη νομική καθοδήγηση και υποστήριξη, διασύνδεση με άλλους επαγγελματικούς και επιστημονικούς φορείς –ένα θετικό βήμα είναι η συμμετοχή του ΕΣΠΕΜ στο νεοσύστατο Δίκτυο Ψυχοθεραπειών/Θεραπειών μέσω Τεχνών (Ένωση Δραματοθεραπευτών και Παιγνιοθεραπευτών Ελλάδας, 2024)–, αλλά ίσως σημαντικότερα ένας ανοιχτός συνεργατικός και τεκμηριωμένος διάλογος μεταξύ των μελών της μουσικοθεραπευτικής κοινότητας (ΕΣΠΕΜ, πανεπιστήμια, μουσικοθεραπευτές στο πεδίο) για τη συνδημιουργία κοινής γλώσσας, οράματος και σχεδιασμού για το μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγρότου, Α. (2014). Μια συνέντευξη από τη Δώρα Παυλίδου: «Το προσωπικό ταξίδι της Ανθής Αγρότου μέσα από την ανέλιξη της μουσικοθεραπείας στην Κύπρο». *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 6(1), 7-11.
- Akoyunoglou, M. (2023). Being a music therapist in Greece: A long and winding road. Special Issue: Proceedings of the 17th WFMT World Congress of Music Therapy, *Music Therapy Today*, 18(1), 364-365. https://issuu.com/presidentwfmt/docs/mt_today_vol.18_no..1
- Ένωση Δραματοθεραπευτών και Παιγνιοθεραπευτών Ελλάδας (2024, Φεβρουάριος 5). *Δίκτυο Ψυχοθεραπειών/ Θεραπειών μέσω Τεχνών* [Δελτίο τύπου]. <http://www.edpe.gr/diktyo-psychotherapeion-therapeion-meso-technon/>
- European Music Therapy Confederation (2024, Ιανουάριος 21). *General Guidelines For Continuing Professional Development*. <https://emtc-eu.com/training/continuing-professional-development/>
- European Music Therapy Confederation (2024, Φεβρουάριος 01). *Recognition*. <https://emtc-eu.com/recognition/>

- Καλλιώδη, Χρ., Ακογιούνου, Μ., Αδαμοπούλου, Χρ., Φρουδάκη, Μ., & Τσίρης, Γ. (2023). Προς έναν ανοιχτό διάλογο: Σύγχρονες εξελίξεις στον χώρο της μουσικοθεραπείας στην Ελλάδα. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περράκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 451-466). Ε.Ε.Μ.Ε.
https://www.eeme.gr/images/stories/documents/dkonari/9th_Confrence_2022/3_Symp_III_451-466_Kalliodi_MusicTherapy.pdf
- Νόμος 3699/2008. Ειδική αγωγή και εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας* (ΦΕΚ 199/ Α' / 2-10-2008).
- Tsirir, G. (2011). Music therapy in Greece. *Voices: A World Forum for Music Therapy*.
<https://www.voices.no/community/index.html?q=country-of-the-month%252F2011-music-therapy-greece>
- Tsirir, G., & Kalliodi, C. (2020). Music therapy in Greece and its applications in dementia and end-of-life care. *Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy*, 12(2), 233-249.
- Υπουργείο Πολιτισμού (2023, Απρίλιος 20). *Πολιτιστική Συνταγογράφηση: Ξεκινά το Ερευνητικό Πρόγραμμα* [Δελτίο Τύπου].
<https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=4562>